

ALICJA JANIAK

Fundacja PEStka w Kielcach

PRZEMOC A MIŁOŚĆ W EGZYSTENCJI LUDZKIEJ

1. Wprowadzenie. 2. Przemoc jako negatywne zjawisko ludzkiego życia. 3. Miłość jako źródło rozwoju osoby i antidotum wobec przemocy. 4. Zakończenie

Słowa kluczowe: przemoc, miłość, wychowanie

1. WPROWADZENIE

Przemoc jest działaniem nieetycznym, wymierzonym w dobro osoby ludzkiej. Dzisiaj staje się problemem niezwykle aktualnym, coraz częściej występującym w relacjach międzyludzkich.

Przemoc jako zjawisko negatywne w aspekcie indywidualnym i społecznym jest przedmiotem badań wielu nauk, w tym psychologii, pedagogiki, socjologii, a także teologii. Zainteresowania badawcze dotyczą rozpoznania istoty zjawiska przemocy, jej rodzajów, przejawów i przyczyn oraz poszukiwania adekwatnych rozwiązań profilaktycznych, terapeutycznych i naprawczych.

Jedną z zasadniczych przyczyn powstawania przemocy jest brak doświadczenia miłości, co stanowi tezę prezentowanego opracowania. Człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boga (por. Rdz 1, 26–28), który jest miłością (por. 1 J 4, 8), ma zdolność do miłości, będącą jego przymiotem i zadaniem. Miłość jest źródłem rozwoju osobowego człowieka, poczucia jego wartości i szczęścia oraz wyrazem bliskich więzi międzyludzkich. Zarazem chroni ze swojej natury przed jakąkolwiek postawą przemocową wobec bliźnich.

W tym kontekście problemem badawczym niniejszej publikacji jest relacja między przemocą jako zjawiskiem deprecjonującym człowieka i miłością jako postawą umacniającą życie ludzkie i stanowiącą antidotum wobec przemocy.

Opracowanie ma charakter teoretyczny z zastosowaniem metody analityczno-syntetycznej, a jego układ odpowiada elementom problemu badawczego, dotyczy przemocy i miłości.

2. PRZEMOC JAKO NEGATYWNE ZJAWISKO LUDZKIEGO ŻYCIA

Przemoc występuje w świecie dorosłych i coraz częściej wśród dzieci i młodzieży. Jako siła niszcząca człowieczeństwo jest zaprzeczeniem miłości, jest antymiłością. Stąd wskazana wyżej teza, że brak miłości jest z jedną z istotnych przyczyn powstawania przemocy. Zanim zostanie poddany analizie ten związek czy nawet zależność, najpierw trzeba zdefiniować pojęcie przemocy, jej rodzaje i formy oraz zrysować portret osoby sprawcy.

W *Słowniku języka polskiego* przemoc określana jest jako „przewaga wykorzystywana w celu narzucenia komuś swojej woli, wymuszenia czegoś na kimś; też: narzucona komuś bezprawnie władza”¹. J. Filek podkreśla, że przemoc jest wystąpieniem przeciw woli i woli drugiego człowieka, a docelowym jej przedmiotem jest wola drugiego człowieka, którą usiłuje się złamać².

Zdaniem D. Rode i innych autorów, można wyróżnić takie rodzaje i formy przemocy, jak³:

- fizyczna – dotycząca naruszenia nietykalności osoby fizycznej,
- psychiczna – naruszająca godność osobistą,
- ekonomiczna – naruszająca własność materialną,
- seksualna – naruszająca sferę intymną człowieka,
- emocjonalna i duchowa – ingerująca w przestrzeń egzystencjalną człowieka (bezpośrednio czy pośrednio, w formie indywidualnej czy zbiorowej, strukturalnej czy symbolicznej)⁴,
- zaniedbania – związana z moralnym i prawnym naruszeniem obowiązku opieki ze strony rodziców i opiekunów prawnych.

Istotą powyższych rodzajów i form przemocy jest społeczny obszar ludzkiego istnienia, a zasadniczą przestrzenią relacje międzyosobowe.

Charakteryzując (portretując) osobę stosującą przemoc (sprawcę przemocy), można stwierdzić, że zwykle ma ona niską samoocenę i małą wrażliwość społeczną. Cechuje ją brak empatii, ubóstwo własnej sfery emocjonalno-społecznej. Zaniżone poczucie wartości i bezpieczeństwa rodzi u niej frustrację⁵. Uważa, że drogą do podniesienia własnej wartości i zarazem statusu społecznego jest posługiwanie się siłą wobec drugiego człowieka. Stosując przemoc, staje się zarazem sprawcą moralnie złych czynów. Kieruje się więc decyzją pełną wyrachowania i bezwzględnością wobec ofiary. Tworzy relacje oparte na dominacji i asymetrii. Taki układ daje jej chwilowe, fragmentaryczne poczucie bezpieczeństwa, wybiórcze poczucie wła-

¹ *Przemoc*, w: *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/przemoc;2510670.html> (dostęp: 1.05.2025).

² J. Filek, *Dopytywanie się o przemoc*, *Psychoterapia* nr 2 (153), 2010, 6.

³ D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010, 21.

⁴ D. Grzonka, *Metafory i performance przemocy – konflikty społeczne i przemoc w świetle rozważań współczesnych teoretyków nauk społecznych*, *Państwo i Społeczeństwo*, nr 2(14), 2014, 23.

⁵ Ogólnopolskie pogotowie dla ofiar przemocy w rodzinie, Warszawa, opracował Zespół Stowarzyszenia „Niebieska Linia”, <https://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzine/8-rodzaj-przemocy>.

snej wartości, ale nieprzestrzeganie go przez otoczenie zaburza porządek relacyjny, wzmagając poczucie niepewności i zagrożenia. Osoba sprawcy przestaje być zdolna do samo-posiadania siebie⁶. Pojawia się złość, gniew, mściwość, gotowości do zemsty, zaborczość, zazdrość oraz lęk przed odrzuceniem, a są to elementy emocje i postawy dezintegrujące moralnie i niszczące etycznie. Substytut pragnienia zaistnienia czynem niemoralnym staje się na tyle mocny i silny, że przybiera formę wektora i klucza w układaniu się ze sobą i światem. Norma etyczna nie odgrywa w tym przypadku żadnej roli regulacyjnej i normatywnej. Na tym polega dramat bólu i samotności osoby sprawcy przemocy, że wyklucza ona moralne postępowanie wobec ludzi, by uzyskać za wszelką cenę upragniony cel, którym jest przede wszystkim podniesienie poczucia własnej wartości. Im bardziej chce go osiągnąć, tym bardziej cel się oddala.

Stąd uruchamia się u osoby stosującej przemoc potrzeba stałej, niepohamowanej kontroli. Paradoxem takiej postawy jest zależność, wzmacniająca przemoc: im większa kontrola, tym większe poczucie zagrożenia. Pojawiający się wówczas lęk przed utratą kontroli jest zdolny uruchamiać bardzo niebezpieczne zachowania. Z drugiej strony pojawia się nieopanowane pragnienie osiągnięcia celu za wszelką cenę. Zachowania przybierają formę skrajnych, nieobliczalnych zachowań zamykających drogę na osobowy dialog. To kolejny dramat osoby stosującej przemoc.

Przemoc jest reakcją na coś, co się dzieje niepokojącego we wnętrzu człowieka, co zakłóca jego integralną równowagę, bezpieczeństwo. Nie można również wykluczyć i tego, iż jest to reakcja na brak „czegoś”. Ludzkie serce nie jest w stanie żyć w pustce aksjologicznej, ponieważ jego naturą jest życie oparte na wartościach. Życie pozbawione wartości, zwłaszcza miłości, to najbardziej dotkliwy brak sensu i celowości życia⁷. Jest brakiem czynnika dającego poczucie bezpieczeństwa, umacniającego wewnętrzną równowagę, świadomość niepowtarzalności i poczucie własnej wartości. Gdy brakuje owego czynnika, to pojawia się inny w formie substytutu, powodujący i pogłębiający wewnętrzną dysharmonię. Być może dlatego narasta w ludzkim sercu myśl o przemocy, by w kolejnym etapie przybrać postać czynu, czyli takiego typu, świadomego działania⁸.

3. MIŁOŚĆ JAKO ŹRÓDŁO ROZWOJU OSOBY I ANTIDOTUM WOBEC PRZEMOCY

Wśród wielu wartości dynamizujących rozwój osoby ludzkiej i nadających jej sens życia oraz poczucie własnej wartości jest miłość. Jej brak stanowi jeden z zasadniczych powodów powstawania przemocy. Tam, gdzie jest miłość, tam nie ma przemocy.

⁶ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Lublin, 2000, 232.

⁷ Tamże, 197.

⁸ Tamże, 75.

Miłość, mieszcząca się w kategorii psychopedagogicznej jako wartość, zdolność, pragnienie i bezwarunkowa postawa oddania się drugiemu człowiekowi⁹, decyduje o dojrzałym, integralnym rozwoju osoby. Zarazem pozwala dostrzegać osobę jako wartość, kogoś jedyne, niepowtarzalnego, kochanego.

Miłość jest centralną, najważniejszą potrzebą w życiu człowieka¹⁰. Potrzebuje jej zawsze i na każdym etapie, od pierwszych chwil życia aż po jego kres. Gdy miłość jest jego udziałem, wówczas staje się zdolny obdarzać życzliwością innych, potrafi w drugim dostrzec dobro.

Miłość istnieje jako potrzeba ontologiczna, bytowa i jako pragnienie kochania¹¹. To rzeczywistość duchowa¹², psychiczna¹³, złożona i wieloaspektowa¹⁴, ogarniająca całą ludzką istotę, najgłębiej integrująca człowieka od wewnątrz¹⁵. Zabezpiecza człowieczeństwo i umacnia jego wymiar etyczny, duchowy, transcendentny. Jest ostatecznym wymiarem człowieczeństwa, ponieważ człowiek żyje dzięki miłości: poprzez osobiste jej doświadczanie¹⁶. Miłość jest siłą twórczą, przeobrażającą człowieka w konkretnej relacji¹⁷. Należy do wartości najwyższych, niezastępowalnych i niezmiennych.

Wyrazem przeżywanego miłości jest postawa ludzka przesycona szacunkiem, godnością wobec siebie oraz innych, bez traktowania drugich osób przedmiotowo, użytkowo, instrumentalnie jako środka do celu. Taką postawę miłości do osoby ludzkiej określa K. Wojtyła jako normę personalistyczną¹⁸.

Człowiek doświadczający miłości nie potrzebuje stosować siły, aby przekonać innych do siebie, by zyskać autorytet, życzliwość i akceptację. Ma tyle w sobie poczucia własnej wartości, że w relacjach ludzkich posługuje się językiem życzliwości, otwartości, wolności.

Dzisiaj, w dobie postmodernizmu, miłość jest deprecjonowana, usiłuje się ją zastąpić antywartościami lub wartościami innej kategorii. Odwracanie naturalnego porządku w systemie tej wartości rodzi dramatyczne konsekwencje, spustoszenie duchowe i emocjonalne wśród dzieci i młodzieży, o czym pisze E. Wysocka: „Młode pokolenie zatem jest zadbane organizacyjnie, ale zaniedbane relacyjnie, co skutkuje, bo musi, poczuciem zagubienia, opuszczenia, izolacji, które to uczucia – jako egzemplifikacja deprecjacji potrzeb afiliacyjnych, bezpieczeństwa i miłości – muszą powodować negatywne skutki rozwojowe w postaci zachowań redukujących

⁹ S. Clerget, *Szkola potrzebuje miłości*, Psychologia w Szkole, nr 4, 2012, 93; zob. także E. Wysocka, *Miłość jako kategoria psychopedagogiczna – analiza teoretyczna i empiryczne egzemplifikacje*, Pedagogika Społeczna, nr 3-4, 2010, 32.

¹⁰ J. Nagórny, *Agape i ethos*, w: *Miłość w postawie ludzkiej*, (Homo meditans, 8), red. W. Słomka, TN KUL, Lublin 1993, 159.

¹¹ S. Clerget, art.cyt., 93.

¹² I. Dec, *Dlaczego miłość*, Wrocław 1998, 10.

¹³ W. Furmanek, *Miłość – zagubiona wartość współczesnej pedagogiki*, Rzeszów 2011, 75.

¹⁴ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 2010, 69.

¹⁵ J. Nagórny, dz.cyt., 165.

¹⁶ E. Wysocka, *Miłość jako kategoria...*, dz.cyt., 21.

¹⁷ M. A. Krąpiec, *Ja – człowiek*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005, 419.

¹⁸ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność...*, dz.cyt., 43.

poczucie nieszczęścia wynikającego z deficytu tych najbardziej podstawowych ludzkich potrzeb. Redukcja ta może dokonać się przez różne mechanizmy, które można sprowadzić do przemocy (różne formy agresji) lub tendencji do samozniszczenia (uzależnienia, samobójstwo)¹⁹.

Współczesny człowiek niekiedy ulega juvenalizacji, co negatywnie przekłada się na dojrzałość pełnionych ról w społeczeństwie, m.in. ról rodziców. Zjawisko to przejawia się zmianą odruchowego uczucia łączącego oba pokolenia – rodziców i dzieci. W miejsce „bycia” dla dziecka, są próby zastępowania naturalnych relacji obecności przez model rynkowy i handlowy, zwany inaczej merkantylnym²⁰. W tym podejściu rodzicielstwo staje się formą transakcji. Dominuje forma wychowania jako marketingowy styl usług i opłacalności, gdzie inwestuje się w dzieci²¹.

Proces ten ma związek z narzucaną idealistyczną, postmodernistyczną koncepcją hierarchii wartości, odwracającą uporządkowany i sprawdzony jej system. Naczelną subiektywną cechą postmodernistycznej filozofii jest konsumpcyjny i hedonistyczny styl życia, doprowadzający do „przewartościowania wartości”²². Wartości wyższe są wypierane przez wartości niższe, instrumentalne, konsumpcyjne. Konsumpcja staje się celem samym w sobie, co widoczne jest bardzo dotkliwie w obszarze materialnym.

Postmodernizm podpowiada, że miłość można zastąpić bogactwem, dobrobytem materialnym. Bogaty ma wszystko. Więc człowiek, zwiedziony współczesną ofertą życia, potwierdza swoją osobowość substytutem miłości: rynkiem konsumenckim, oferującym różne tożsamości²³.

Ale natury ludzkiej nie da się oszukać. Postmodernistyczna narracja nie jest w stanie zmienić prawdy o ludzkim życiu i jego rozwoju, że najważniejsza dla człowieka jest miłość. Wartości miłości nie da się wymienić na wartość materialną, ponieważ każda z tych wartości ma swoje odmienne cechy i swoje odrębne przeznaczenie. Miłość jest wartością duchową, a więc przynależy do sfery duchowej człowieka, bogactwo materialne do sfery materialnej. Miłość i dobra materialne mają zupełnie odmienną naturę bytowania i istnienia. Miłość otwiera na „ty” duchowe, społeczne, natomiast dobra materialne są kategorią instrumentalną, służą człowiekowi na płaszczyźnie jego egzystencji materialnej²⁴. Dlatego miłości nie da się zastąpić dobrami materialnymi.

Współczesne badania wskazują, że człowiek, który doświadczył bezwarunkowej miłości w bezpiecznym stylu wychowania nie posługuje się przemocą w swoich zachowaniach²⁵. Wykazuje wysoki poziom kompetencji społecznych, dojrzałość,

¹⁹ E. Wysocka, *Konteksty rozwojowe i społeczne rodziny w perspektywie doświadczeń i przekonań młodego pokolenia – analiza teoretyczna i empiryczne egzemplifikacje*, Państwo i Społeczeństwo nr 3(10), 2010, 62.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże; M. Miczyńska-Kowalska, *Kultura konsumpcyjna cechą społeczeństwa ponowoczesnego. Zacieranie granic między kulturą niską a wysoką*, Zeszyty Naukowe KUL, nr 2–3 (56), 2013, 201–202.

²² Tamże, 200.

²³ Tamże, 204–205.

²⁴ J. Nagórny, dz.cyt., 166.

²⁵ M. Płopa, *O wrodzonej potrzebie doświadczania podmiotowości i miłości: perspektywa teorii przywiązania*, Studia Elbląskie, nr XX (2019), 494.

wrażliwość, empatię w stosunku do ludzi²⁶. Postrzega bliźnich jako godnych zaufania, odnosi się do nich z szacunkiem. Kieruje się pozytywnym nastawieniem do siebie, do innych. Cechuje go refleksyjność, większa umiejętność przebaczenia oraz mówienia o swoich potrzebach. Nie ma problemów w relacjach z bliskimi, nie boi się być zależnym od drugiej osoby oraz nie obawia się długotrwałych związków. Przejawia mniej zaburzeń schizoidalnych, schizotypowych i społecznych²⁷. W kontaktach posługuje się językiem życzliwości, otwartości²⁸, tak zwanym „językiem żyrafy”²⁹.

Określenie „język żyrafy” pochodzi z koncepcji amerykańskiego psychologa M. Rosenberga, który opracował metodę komunikacji interpersonalnych jako Porozumienie bez Przemocy (PbP). Jest to podejście mające na celu umożliwienie głębokich połączeń interpersonalnych między ludźmi poprzez rozumienie drugiego człowieka, jego potrzeb i uczuć. „Język żyrafy” jest „językiem życia”, promującym empatię, zrozumienie i współpracę³⁰. Jest zewnętrznym wyrazem wewnętrznego stanu ducha, jakim jest życie miłością i życzliwością wobec drugiego.

Natomiast osoby wychowywane w niepożądanych, pozabezpiecznych stylach wychowania (łękowo-ambiwalentny, unikowy)³¹, gdzie nie ma stabilnej, bezwarunkowej miłości, posługują się przemocą, językiem „szakala” pełnym agresji, złości, deprecjacji³². Język „szakala” u Rosenberga oznacza zewnętrzny przejaw negatywnego nastawienia do człowieka, wyrażający się językiem osądzania, krytyki, agresji i przemocy. Posługiwanie się tym językiem prowadzi do konfliktów, trudności w komunikacji i uniemożliwia nawiązanie więzi. W postawie człowieka o negatywnym nastawieniu do drugiej osoby widoczny jest brak życzliwości, cynizm, drwina, deprecjacja, poczucie wyższości, gotowość do podejmowania działań odwetowych. Osoba taka ma trudności z przebaczeniem³³.

W świetle współczesnych zagrożeń ludzkiego życia miłość pozostaje szansą i źródłem rozwoju osoby i relacji interpersonalnych oraz faktycznym antidotum wobec ryzyka czynów i postaw przemocowych.

4. ZAKOŃCZENIE

Powyższe analizy wskazują, że istnieje związek między brakiem doświadczenia miłości we własnej formacji osobowej, w wychowaniu czy życiu a skłonnością

²⁶ Tamże.

²⁷ A. Wawiórko, L. Zabłocka-Żytka, *Style przywiązania młodych dorosłych – w poszukiwaniu korelatów zdrowia psychicznego*, Psychologia Wychowawcza 2018, nr 13, 122.

²⁸ K. Pluska, *Język żyrafy i szakala wg M. Rosenberga*, <https://www.katarzynapluska.pl/jezyk-zyrafy-i-szakala-wg-m-rosenberg/> (dostęp: 1.05.2025).

²⁹ I. Jaworska, P. Lubiejewski, N. Wójtowicz, *Formy okazywania miłości a komunikacja interpersonalna u młodych dorosłych*, Fides et Ratio, 2019, nr 1 (37), 105–106.

³⁰ M. Rosenberg, *Język żyrafy i szakala wg M. Rosenberga*, <https://www.katarzynapluska.pl/jezyk-zyrafy-i-szakala-wg-m-rosenberg/> (dostęp: 1.05.2025).

³¹ M. Płopa, 488.

³² I. Jaworska, P. Lubiejewski, N. Wójtowicz, art. cyt., 105.

³³ Tamże, 105–106.

do przemocy i podejmowaniem różnych form przemocy. Ukształtowana postawa miłości sama z siebie zabezpiecza przed wyborem przemocowych zachowań, przemoc jest bowiem anti-miłością.

Miłość jest najwyższą wartością ludzką, także ewangeliczną, wymagającą samoformacji i wsparcia wychowawczego³⁴. Miłości trzeba się uczyć i do miłości trzeba wychowywać, pokonując egoistyczne skłonności i kształtując postawy zaangażowania i odpowiedzialności w budowaniu na fundamencie dobra bliskich relacji i więzi międzyludzkich³⁵. Rozwijana i aktualizowana miłość potwierdza godność i wartość własnego i innych człowieczeństwa, daje poczucie radości, spełnienia, satysfakcji, świadomości wspólnotowego uczestnictwa w drugim „ja”. Tym samym zabezpiecza przed jakąkolwiek postawą przemocową, będąc w najwyższym stopniu profilaktycznym czynnikiem chroniącym.

Trzeba podkreślić, że wychowanie do miłości jako bezwarunkowego, bezinteresownego daru z siebie dla drugiego jest podstawowym zadaniem wychowania chrześcijańskiego na miarę miłości *agape*, której najwyższym wzorem pozostaje Jezus Chrystus i zarazem dawca łaski miłości³⁶. W tej perspektywie odnajdują się wszyscy, ludzie młodzi i starsi, także ci, którzy nie doświadczyli miłości, również, a może szczególnie, osoby uwikłane w przemoc jako sprawcy czy ofiary.

Ważna jest jeszcze jedna kwestia. Poruszony w publikacji problem ma charakter teoretyczny. Wydaje się, że potrzebne w tym zakresie są badania empiryczne, które by dały możliwość merytorycznej oceny związku przemocy z brakiem doświadczenia miłości. Stanowiłoby to istotną weryfikację w zakresie poszukiwań przyczyn zjawiska przemocy. Z pewnością pomogłoby to w poszukiwaniu metod wczesnego rozpoznawania symptomów przemocy i zapobiegania jej.

BIBLIOGRAFIA

- Clerget S., *Szkola potrzebuje miłości*, Psychologia w Szkole 2012, nr 4, 92–93.
Dec I., *Dlaczego miłość*, Wrocław 1998.
Filek I., *Dopytywanie się o przemoc*, Psychoterapia 2010, nr 2 (153), 5–14.
Furmanek I., *Miłość – zagubiona wartość współczesnej pedagogiki*, Rzeszów 2011.
Grzonka D., *Metafory i performanse przemocy – konflikty społeczne i przemoc w świetle rozważań współczesnych teoretyków nauk społecznych*, Państwo i Społeczeństwo 2014, nr 2 (XIV), 21–48.
Jaworska I., Lubiejewski P., Wójtowicz N., *Formy okazywania miłości a komunikacja interpersonalna u młodych dorosłych*, Fides et Ratio 2019, nr 1 (37), 95–108.
Krapiec M.A., *Ja – człowiek*, Lublin 2005.
Kunowski S., *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 2007.
Nagórny J., *Agape i ethos*, w: *Miłość w postawie ludzkiej*, (Homo meditans, 8), red. W. Słomka, Lublin 1993, 159–180.
Rode D., *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Katowice 2010.

³⁴ S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, 175 i 179.

³⁵ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność...*, dz.cyt., 31.

³⁶ Sobór Watykański II, Konstytucja *Gaudium et spes*, nr 24.

- Miczyńska-Kowalska M., *Kultura konsumpcyjna cechą społeczeństwa ponowoczesnego. Zacieranie granic między kulturą niską a wysoką*, Zeszyty Naukowe KUL 2013, nr 2–3 (56), 199–213.
- Płopa M., *O wrodzonej potrzebie doświadczania podmiotowości i miłości: perspektywa teorii przywiązania*, Studia Elbląskie, 2019, nr XX, 485–501.
- Wawiórko A., Zabłocka-Żytka L., *Style przywiązania młodych dorosłych – w poszukiwaniu korelatów zdrowia psychicznego*, Psychologia Wychowawcza, 2018, nr 13, 121–130.
- Wojtyła K., *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 2010.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn*, Lublin 2000.
- Wysocka E., *Miłość jako kategoria psychopedagogiczna – analiza teoretyczna i empiryczne egzemplifikacje*, Pedagogika Społeczna, 2010, nr 3–4, 22–46.
- Wysocka E., *Konteksty rozwojowe i społeczne rodziny w perspektywie doświadczeń i przekonań młodego pokolenia – analiza teoretyczna i empiryczne egzemplifikacje*, Państwo i Społeczeństwo, 2010, nr 3 (X), 59–75.

VIOLENCE AND LOVE IN HUMAN EXISTENCE

Summary

This article explores the relationship between violence and love. Violence is a negative phenomenon that affects both the perpetrator and the victim. It is a destructive force that hinders human development and prevents the attainment of happiness. It is the antithesis of love. Love, as the highest human value, is essential for a mature and holistic development of the individual, as well as for fostering close interpersonal relationships. By its very nature, love serves as a safeguard against violent tendencies, acting as a creative and protective force.

Key words: violence, love, personal development, interpersonal relationships

Nota o Autorce

Alicja JANIĄK – pedagog, doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki. Autorka wielu publikacji o charakterze naukowym, popularnonaukowym, felietonów, reportaży i opowiadań dla dzieci. W publikacjach porusza problemy związane z miłością jako kategorią psycho-pedagogiczną występującą w obszarze badań współczesnej pedagogiki.

Kontakt e-mail: janiak.ala@interia.pl